

2023-05-02

Už korupcines nusikalstamas veikas nuteistų asmenų pasyviosios rinkimų teisės ribojimas Europos Sąjungos valstybėse narėse

ES valstybių įstatymuose įvairiai apibrėžiamos apkaltinamojo nuosprendžio baudžiamojame byloje pasekmės nuteisto asmens galimybėms naudotis rinkimų teisėmis, įskaitant pasyviają rinkimų teisę. Pavyzdžiui, Šiaurės šalyse net laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji nepraranda formalių galimybių kandidatuoti rinkimuose. Vis dėlto, daugelyje ES valstybių tam tikromis sąlygomis gali būti taikomi pasyviosios rinkimų teisės ribojimai ne tik kalintiems, bet ir bausmę jau atlikusiems asmenims.

Teisės kandidatuoti rinkimuose praradimas gali būti numatytas kaip savaiminė nuteisimo (paprastai už tyčinių ir tam tikro sunkumo veikų padarymą) pasekmė, išliekanti kurį laiką. Pavyzdžiui, Latvijoje, Lenkijoje, Slovakijoje nuteistasis pasyviosios rinkimų teisės gali automatiškai netekti teistumo laikotarpiui, o Austrijoje ir Vokietijoje – tam tikram įstatymuose specialiai numatytam terminui po bausmės atlikimo.

Pasyviosios rinkimų teisės atėmimas daugelyje šalių taikomas ir kaip teismo skiriama bausmė (dažniausiai – papildoma) ar baudžiamąjį poveikį priemonė. Tokia papildoma bausmė kai kuriais atvejais (pavyzdžiui, Belgijoje, Italijoje) gali būti skirta net visam gyvenimui (paliekant peržiūrėjimo galimybę).

Kai teisės kandidatuoti rinkimuose praradimas numatomas kaip savaiminė nuteisimo pasekmė, paprastai ji atsiranda už bet kokią veiką nuteistiems asmenims, jeigu tik tenkinami kaltės formos ir veikos sunkumo/nuosprendžio griežtumo kriterijai. Dažniausiai su tokia pasekme susiduria ir už korupcines veikas, kurioms natūraliai būdinga tyčinė kaltės forma, nuteisti asmenys, tačiau pasyvioji rinkimų teisė gali būti neprarandama mažareikšmės korupcijos atvejais, kai skiriamos itin švelnios bausmės.

Kai pasyviosios rinkimų teisės atėmimas numatomas kaip bausmė ar baudžiamąjį poveikį priemonė, gali būti specialiai išskiriamos tam tikros veikų kategorijos, kurias padariusiems asmenims tokios bausmės (priemonės) taikomos. Tai dažnu atveju pasakytina ir apie korupcinio pobūdžio veikas – teisės būti renkamam atėmimo bausmė (priemonė) viena ar kita forma specialiai siejama su korupcinėmis veikomis Belgijos, Ispanijos, Italijos, Lenkijos, Prancūzijos, Vokietijos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose.

Austrija

Pagal Federalinio konstitucinio įstatymo¹ 26 straipsnio 5 dalį, aktyviosios ir pasyviosios rinkimų teisės ribojimas tam tikra apimtimi gali būti numatytas federaliniame įstatyme, kaip galutinio teismo nuosprendžio pasekmė.

¹ Federal Constitutional Law - B-VG: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1930_1/ERV_1930_1.pdf

Federalinio Nacionalrato rinkimų įstatymo² 41 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad į žemuosius parlamento rūmus negali būti renkami asmenys, kurie Austrijos teismo galutiniu nuosprendžiu nuteisti už vieną ar kelias tyčines nusikalstamas veikas³ laisvės atėmimu daugiau kaip 6 mėnesiams (daugiau kaip 1 metams, jeigu bausmės vykdymas atidedamas). Tai taikoma ir už korupcines veikas, kurioms natūraliai būdinga tyčinė kaltės forma, nuteistiems asmenims.

Atlikus bausmę ir nutraukus nuteistojo atžvilgiu bet kokių su laisvės ribojimu susijusių priemonių taikymą, teisės būti renkamam į Nacionalratą ribojimas trunka 6 mėnesius. Jeigu bausmė yra faktiškai atlikta kardomojo kalinimo metu, 6 mėnesių teisės būti renkamam į Nacionalratą ribojimo terminas pradedamas skaičiuoti nuo galutinio teismo nuosprendžio priėmimo.

Šios teistų asmenų pasyviają rinkimų teisę ribojančios nuostatos taikomos ir federalinio prezidento, Europos Parlamento, Austrijos žemių parlamentų rinkimuose. Savivaldybių tarybų rinkimus reglamentuojančios taisyklės neturi nustatyti griežtesnių ribojimų nei aukščiau aptartos Federalinio Nacionalrato rinkimų įstatymo nuostatos⁴.

Belgija

Baudžiamojo kodekso⁵ (BK) 252 straipsnyje nurodyta, kad asmenims, nuteistiems pagal BK 2 knygos IV antraštinės dalies IV skyriaus *Viešąsias funkcijas vykdančių asmenų korupcija* (246–253 str.) nuostatas, gali būti taikomas BK 33 straipsnyje numatytas draudimas. BK 33 straipsnyje nurodyta, kad įstatymo numatytais atvejais nuteistiesiems gali būti uždrausta nuo 5 iki 10 metų naudotis BK 31 straipsnyje išvardintomis teisėmis, *inter alia*, teise kandidatuoti rinkimuose. Tokia sankcija skiriama kaip papildoma bausmė. Pažymėtina, kad apskritai teismai, priklausomai nuo paskirtos laisvės atėmimo bausmės trukmės, gali nustatyti ir ilgesnius teisių, įskaitant pasyviają ir aktyviają rinkimų teises, ribojimo terminus, o kai kuriais atvejais gali skirti ribojimus ir iki gyvos galvos (BK 31–32 str.). Pagal BK 34 straipsnį, teisių ribojimo terminas pradedamas skaičiuoti, kai nuteistasis atlieka (pagrindinę) bausmę.

Danija

Pagal Danijos Konstitucijos⁶ 30 straipsnį, bet kuris asmuo, turintis teisę balsuoti Folketingo rinkimuose, gali būti ir renkamas Folketingo nariu, nebent jis yra nuteistas už veiką, dėl kurios padarymo visuomenės laikytinas nevertu Folketingo nario statuso.

Pažymėtina, kad nuteistam asmeniui (nepaisant to, kokio pobūdžio veika padaryta) nėra formalių kliūčių kandidatuoti rinkimuose, o tokį asmenį išrinkus, dėl jo tinkamumo (buvimo vertu) tapti parlamento nariu sprendžia pats Folketingas jau po rinkimų. Pagal esamą praktiką paprastai laikoma, kad asmuo yra nevertas būti Folketingo nariu, jeigu kadencijos metu turi atlikti laisvės atėmimo bausmę, tačiau teistumas savaime nėra pakankama reputacinė kliūtis tapti parlamento nariu. 1983 m. parlamento narys, nuteistas už mokestinį sukčiavimą laisvės atėmimu, buvo pripažintas nevertu būti Folketingo nariu. Tačiau kai jis atliko bausmę ir buvo vėl išrinktas jau sekančioje kadencijoje (1987 m.), Folketingas pripažino jį vertu būti savo nariu⁷.

² *Bundesgesetz über die Wahl des Nationalrates (Nationalrats-Wahlordnung 1992 – NRW)*:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001199>

Federal Law on National Council Elections (Regulations on National Council Elections 1992 – NRW):

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erw/ERV_1992_471/ERV_1992_471.pdf

³ Pasyviają rinkimų teisę praranda asmuo, nuteistas tik už tokias veikas, už kurių padarymą baudžiamasis persekiojimas vykdomas *ex officio*, tai yra, ir nukentėjusiam asmeniui nesikreipiant.

⁴ *Oesterreich.gv.at. Right to vote. Withdrawal of the right to stand as a candidate*:

https://www.oesterreich.gv.at/en/themen/leben_in_oesterreich/wahlen/1/Seite.320210.html#passiv

⁵ *Code Penal*:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1867060801

⁶ *My Constitutional Act with Explanations*:

https://www.thedanishparliament.dk/-/media/sites/ft/pdf/publikationer/engelske-publikationer-pdf/my_constitutional_act_with_explanations.ashx

⁷ Ten pat.

Panašūs principai taikomi ir regionų bei vietos savivaldos rinkimuose. Tačiau šiais atvejais dėl išrinktų asmenų, turinčių kriminalinę praeitį, pripažinimo vertais užimti renkamas pareigas po rinkimų sprendžia rinkimų komisijos⁸.

Ispanija

Atvejai, kada pasyviosios rinkimų teisės netenkama dėl nuosprendžio baudžiamojoje byloje, nurodyti organinio Bendrosios rinkimų tvarkos įstatymo⁹ 6 straipsnio 2 dalyje:

a) kai priimamas galutinis nuosprendis dėl laisvės atėmimo (nuteistasis netenka pasyviosios rinkimų teisės bausmės vykdymo laikotarpiu);

b) kai nuteisiama (net ir negalutiniu nuosprendžiu) už maištą, terorizmą, nusikaltimus viešajam valdymui ar valstybės institucijoms ir nuosprendis numato pasyviosios rinkimų teisės atėmimą (isp. *inhabilitación para el ejercicio del derecho de sufragio pasivo*) arba absoliutųjį ar specialųjį diskvalifikavimą (*inhabilitación absoluta o especial*)¹⁰, ar teisės užimti viešąsias pareigas suspendavimą baudžiamuosiuose įstatymuose nustatytam terminui.

Pagal Ispanijos BK¹¹ 40 straipsnį absoliutusias diskvalifikavimas skiriamas laikotarpiui nuo 6 iki 20 metų, specialusis diskvalifikavimas – laikotarpiui nuo 3 mėnesių iki 20 metų, o teisės užimti viešąsias pareigas suspendavimas – laikotarpiui nuo 3 mėnesių iki 6 metų. Šios bausmės gali būti skiriamos ir kaip pagrindinės, ir kaip papildomos (BK 32 str.).

Pasyviosios rinkimų teisės atėmimas šalia kitų bausmių skiriamas, *inter alia*, už įvairių korupcinio pobūdžio veikų (jos priskiriamos nusikaltimams viešajam valdymui), padarymą. Pavyzdžiui, pareigūno kyšininkavimo už veikimą (neveikimą), pažeidžiant pareigas, atveju baudžiama laisvės atėmimu nuo 3 iki 6 metų, bauda ir specialiuoju diskvalifikavimu, atimant teisę užimti viešąsias pareigas bei pasyviają rinkimų teisę laikotarpiui nuo 9 iki 12 metų (BK 419 str.). Kai kyšininkavimas susijęs su veikimu, nepažeidžiant pareigų, baudžiama laisvės atėmimu nuo 2 iki 4 metų, bauda ir specialiuoju diskvalifikavimu, atimant teisę užimti viešąsias pareigas bei pasyviają rinkimų teisę laikotarpiui nuo 5 iki 9 metų (BK 420 str.). Už pareigūnų prekybą poveikiu, pagal BK 428 straipsnį, baudžiama laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 2 metų, bauda ir specialiuoju diskvalifikavimu, atimant teisę užimti viešąsias pareigas bei pasyviają rinkimų teisę laikotarpiui nuo 5 iki 9 metų.

Italija

Pagal BK¹² 28 straipsnį, nusikaltimus padariusiems asmenims, kaip papildoma bausmė (ital. *pena accessoria*), gali būti skiriamas draudimas užimti viešąsias pareigas (*interdizione dai pubblici uffici*), kuris, *inter alia*, apima teisės balsuoti ir būti renkamam bet kokiuose rinkimuose bei kitų politinių teisių atėmimą. Draudimas užimti viešąsias pareigas gali būti skirtas visam laikui (*interdizione dai pubblici uffici è perpetua*) arba laikinai (laikotarpiui nuo 1 iki 5 metų). Jeigu asmuo yra nuteistas laisvės atėmimu ne mažiau kaip 5 metams, draudimas užimti viešąsias pareigas

⁸ European Center for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD):

<https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/public/page/about>

Request 3231 (prieinama su slaptažodžiu).

⁹ Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-11672>

¹⁰ Absoliutusias diskvalifikavimas reiškia visų apdovanojimų, pareigų, įskaitant renkamas, viešojoje tarnyboje netektį ir draudimą juos gauti šios bausmės taikymo laikotarpiu. Specialusis diskvalifikavimas reiškia atskirų teisių (pasyviosios rinkimų teisės, teisės įsidarbinti tam tikrose pareigose, užsiimti tam tikra veikla ar profesija ir kt.) netektį bausmės taikymo laikotarpiu.

¹¹ Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>

¹² Codice penale: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>

skiriamas visam laikui, o jeigu skiriamas laisvės atėmimas ne mažiau kaip 3 metams, minėtas draudimas taikomas 5 metus¹³ (BK 29 str.).

Draudimo užimti viešąsias pareigas taikymas už korupcinius nusikaltimus nuteistiems asmenims BK reglamentuojamas specialiai (sugriežtinant). Pagal BK 317-bis straipsnį, už viešąsias pareigas einančių asmenų padarytas veikas, susijusias su kyšio reikalavimu, jo priėmimu, pareigų neatlikimu ar neteisėtų veiksmų atlikimu už atlygį, taip pat už tokių asmenų papirkimą taikomos papildomos (šalia laisvės atėmimo) bausmės, *inter alia*, draudimas visam laikui užimti viešąsias pareigas. Vis dėlto, jeigu už minėtas veikas skiriama ne daugiau kaip 2 metai laisvės atėmimo arba kai šios veikos yra itin nesunkios, skiriamas laikinas draudimas užimti viešąsias pareigas ne mažiau kaip 5 metams ir ne daugiau kaip 7 metams. Jeigu kaltininkas ėmėsi aktyvių veiksmų, kad būtų užkirstas kelias veikos pasekmėms, išsaugoti įrodymai, nustatyti kiti kaltininkai, konfiskuotos, darant nusikalstamas veikas, perduotos pinigų sumos, draudimas užimti viešąsias pareigas skiriamas ne mažiau kaip 1 metams ir ne daugiau kaip 5 metams.

Pažymėtina, kad draudimas užimti viešąsias pareigas (kaip ir bet kokia kita papildoma bausmė) gali būti panaikintas, taikant reabilitavimo (*riabilitazione*) procedūrą. Pagal BK 179 straipsnį, teistas asmuo gali būti reabilituotas praėjus ne mažiau kaip 3 metams nuo pagrindinės bausmės atlikimo ar panaikinimo dienos, jeigu jis pastoviai gerai elgiasi. Kai kuriais atvejais reabilitavimui taikomi specialūs terminai, pavyzdžiui, pakartotinai nusikaltusių asmenų reabilitavimas galimas tik praėjus 8 metams nuo pagrindinės bausmės atlikimo. Visam laikui paskirta papildoma bausmė gali būti panaikinta praėjus ne mažiau kaip 7 metams nuo reabilitavimo, jeigu reabilituotas asmuo pastoviai gerai elgiasi.

Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Scoppola prieš Italiją*¹⁴, atsižvelgdamas, *inter alia*, į minėtą reabilitavimo galimybę, nenustatė, kad Italijos teisinis reglamentavimas, numatantis nuteistųjų rinkimų teisių ribojimus, pažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (jos protokolus).

Latvija

Saeimos rinkimų įstatyme¹⁵ (5 str.), Europos Parlamento rinkimų įstatyme¹⁶ (5 str.) bei Savivaldybių tarybų rinkimų įstatyme¹⁷ (9 str.), nustatyta, kad keliami kandidatais ir išrinkti negali būti asmenys, kurie, *inter alia*:

- atlieka bausmės laisvės atėmimo vietoje;
- yra teisti už tyčines nusikalstamas veikas (Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų rinkimuose kandidatams taikomas švelnesnis reikalavimas – jie negali būti teisti už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą), išskyrus asmenis, kurie yra reabilituoti ar jų teistumas pasibaigęs ar panaikintas;
- yra nuteisti, uždraudžiant kandidatuoti Saeimos, Europos Parlamento, savivaldybių tarybų rinkimuose, išskyrus asmenis, kurie yra reabilituoti ar jų teistumas pasibaigęs ar panaikintas.

Kadangi korupcinėms nusikalstamoms veikoms būdinga tyčinė kaltės forma, teistumą už tokias veikas turintys asmenys negali kandidatuoti Saeimos rinkimuose. Kandidavimas kituose rinkimuose, turint teistumą už kai kurias korupcines veikas, yra įmanomas, kadangi ne visos tokios veikos yra sunkūs ar labai sunkūs nusikaltimai (sunkūs nusikaltimai yra tyčiniai nusikaltimai, už kuriuos taikoma minimali bausmė yra daugiau kaip 3 metai laisvės atėmimo (Latvijos Baudžiamojo įstatymo¹⁸ (BĮ) 7 str.)). Pavyzdžiui, už prekybą įtaka, kai nėra veiką kvalifikuojančių požymių, baudžiama laisvės atėmimu iki 3 metų ar kitomis bausmėmis (BĮ 326.¹ str. 1 d.).

¹³ Šios nuostatos netaikomos netyčinių nusikaltimų atvejais (BK 33 str.).

¹⁴ *Case of Scoppola v. Italy*: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-111044%22%5D%7D>

¹⁵ *Saeimas vēlēšanu likums*: <https://likumi.lv/ta/id/35261-saeimas-velesanu-likums>

¹⁶ *Eiropas Parlamenta vēlēšanu likums*: <https://likumi.lv/ta/id/84185-eiropas-parlamenta-velesanu-likums>

¹⁷ *Pašvaldības domes vēlēšanu likums*: <https://likumi.lv/ta/id/57839-pasvaldibas-domes-velesanu-likums>

¹⁸ *Krimināllikums*: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

Laisvės atėmimu nuteistų asmenų teistumas, priklausomai nuo skirtos bausmės trukmės, išnyksta, kai nuo bausmės atlikimo praėina 2–10 metų. Teismas pavyzdingai besielgiančio asmens teistumą gali panaikinti prieš terminą (BĮ 63 str.).

BĮ 44 straipsnyje, kaip papildoma bausmė, įtvirtintas teisių ribojimas (lat. *tiesību ierobežošana*), o šios bausmės turinį sudaro draudimai, neleidžiantys nuteistajam kurį laiką naudotis tam tikromis teisėmis, užimti tam tikrų pareigų, praktikuoti tam tikros profesijos ir kt. Jie parenkami pagal konkrečios bylos aplinkybes. Teisių ribojimas bendru atveju skiriamas laikotarpiui nuo 1 iki 5 metų, tačiau kai kuriais atvejais gali būti taikomas ir ilgiau (iki 10 metų). Teisių ribojimą teismas, atsižvelgdamas į nusikalstamos veikos pobūdį, gali skirti ir tuo atveju, kai tokia bausmė BĮ Specialiosios dalies atitinkamame straipsnyje nėra numatyta. Jeigu teisių ribojimas skiriamas kartu su laisvės atėmimu, teisių ribojimo terminas pradedamas skaičiuoti nuo pagrindinės (laisvės atėmimo) bausmės atlikimo dienos. Pažymėtina, kad iki 2012 m. pabaigos BĮ (44.¹ str.) buvo įtvirtinta atskira papildoma bausmė – draudimas tapti kandidatu Saeimos, Europos Parlamento, savivaldybių tarybų rinkimuose. Tačiau BĮ 44.¹ straipsnis buvo panaikintas argumentuojant, *inter alia*, tuo, kad jame numatyta sankcija gali būti taikoma pagal BĮ 44 straipsnį¹⁹.

Teisių ribojimas (draudimas užimti tam tikras pareigas ir kt.) numatytas kaip papildoma sankcija už tokias veikas kaip kyšininkavimas (BĮ 320 str.), prekyba įtaka ir kt.

Lenkija

Konstitucijos²⁰ 99 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu viešojo kaltinimo byloje už tyčinės nusikalstamos veikos padarymą nuteistas asmuo, skiriant laisvės atėmimo bausmę, negali būti renkamas Seimo ir Senato nariu.

Pagal Rinkimų kodekso²¹ 11 straipsnį, Seimo, Senato, prezidento, Europos Parlamento, vietos savivaldos organų rinkimuose negali būti renkamas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu viešojo kaltinimo byloje už tyčinės nusikalstamos veikos arba tyčinės finansinės nusikalstamos veikos valstybei (lenk. *przestępstwo skarbowe*)²² padarymą nuteistas asmuo, kuriam skirta laisvės atėmimo bausmė. Vaitu²³ negali būti renkamas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu viešojo kaltinimo byloje už tyčinės nusikalstamos veikos padarymą arba tyčinės finansinės nusikalstamos veikos valstybei padarymą nuteistas asmuo, tai yra, šiuo atveju pasyvioji rinkimų teisė prarandama ir neskyrus už veikos padarymą laisvės atėmimo bausmės. Pažymėtina, kad mažiau sunkiais tokių korupcinio pobūdžio veikų kaip kyšininkavimas (BK 228 str.), papirkimas (BK 229 str.), prekyba įtaka (BK 230 str.) atvejais kaltininkui laisvės atėmimas gali būti neskiriamas.

Minėti pasyviosios rinkimų teisės ribojimai taikomi, kol neišnyksta teistumas. Pagal Lenkijos BK²⁴ 107 straipsnio 1 dalį, terminuotu laisvės atėmimu nubaustų asmenų teistumas bendru atveju išnyksta praėjus 10 metų nuo bausmės atlikimo ar atleidimo nuo bausmės arba nuo nuosprendžio vykdymo senaties suėjimo momento. Teisto asmens prašymu teismas gali jau po 5 metų panaikinti teistumą, jeigu prašymą pateikęs asmuo tuo laikotarpiu nepažeidinėjo teisės, o jam skirtos laisvės atėmimo bausmės trukmė neviršijo 3 metų (BK 107 str. 2 d.).

Pagal BK 39 straipsnį, nuteistiems asmenims gali būti skiriama baudžiamojo poveikio priemonė (*srodek karny*) – viešųjų teisių atėmimas (*pozbawienie praw publicznych*). Asmuo, kuriam pritaikyta ši priemonė, netenka, *inter alia*, aktyviosios ir pasyviosios rinkimų teisės (BK 40 str. 1 d.). BK 40 straipsnio 2 dalyje specialiai nurodyta, kad teismas gali skirti viešųjų teisių atėmimą asmenims, kurie nuteisti už tokias veikas kaip kyšininkavimas, papirkimas, prekyba įtaka ir kt. Viešųjų teisių atėmimas skiriamas laikotarpiui nuo 1 iki 10 metų (BK 43 str. 1 d.).

¹⁹ Likumprojekta „Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija):

<https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument#b>

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

²¹ Kodeks wyborczy: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20110210112/U/D20110112Lj.pdf>

²² Lenkijoje finansinės nusikalstamos veikos valstybei išskiriamos kaip speciali veikų kategorija, už kurių padarymą baudžiama pagal atskirą baudžiamąjį įstatymą (*Kodeks karny skarbowy*).

²³ Vaitas – žemiausio lygmens savivaldybių (gminų) vykdomosios valdžios pareigūnas.

²⁴ Kodeks karny: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

Portugalija

BK²⁵ II knygos V antraštinės dalies I skyriuje (308–346 str.) reglamentuojama atsakomybė už nusikaltimus valstybės saugumui. Skyrius apima labai įvairias nusikalstamas veikas nuo tėvynės išdavimo ar sabotažo iki sukčiavimo rinkimuose. Šiame skyriuje (BK 335 str.) numatyta ir atsakomybė už prekybą įtaka. BK 346 straipsnyje nurodyta, kad asmenims, kurie yra nuteisti už nusikaltimus, numatytus aptariamame BK skyriuje, atsižvelgiant į veikos sunkumą ir kaltininko asmenybę, kaip papildoma bausmė (portugal. *pena acessória*), gali būti skirtas teisės balsuoti ir būti renkamam prezidento, parlamento ar vietos valdžios institucijų rinkimuose atėmimas laikotarpiui nuo 2 iki 10 metų.

Pažymėtina, kad atsakomybė už tokias veikas kaip kyšininkavimas (BK 373 str.) ar papirkimas (BK 374 str.) nustatyta kitame, BK II knygos V antraštinės dalies IV skyriuje, kuriame nenumatytas papildomos bausmės, susijusios su rinkimų teisių ribojimais, taikymas.

Prancūzija

Pagal BK²⁶ 131-26 straipsnį, už nusikalstamų veikų padarymą nuteistiems asmenims, kaip papildoma bausmė, gali būti skiriamas draudimas naudotis pilietinėmis, civilinėmis ir šeimos teisėmis (pranc. *l'interdiction des droits civiques, civils et de famille*). Skyrus šią bausmę, nuteistasis gali laikinai netekti įvairių teisių (pavyzdžiui, teisės atstovauti šalims teisme ar teisės tapti globėju), tarp jų – ir teisės balsuoti bei būti kandidatu rinkimuose. Teismas gali pasirinktinai uždrausti nuteistajam naudotis tik kai kuriomis ar visomis BK 131-26 straipsnyje nurodytomis teisėmis. Kai uždraudžiama naudotis aktyviaja ar pasyviaja rinkimų teise, kartu taikomas ir draudimas vykdyti viešąsias funkcijas. Draudimas naudotis pilietinėmis, civilinėmis ir šeimos teisėmis skiriamas ne ilgesniam kaip 10 metų terminui, kai padarytas nusikaltimas, ir ne ilgesniam kaip 5 metų terminui, kai padarytas nusizengimas²⁷.

BK 131-26-2 straipsnyje nurodyta, kad kai kurias nusikalstamas veikas padariusiems asmenims draudimas naudotis pasyviaja rinkimų teise, kaip papildoma bausmė, taikomas privalomai. Tarp tokių veikų nurodomos ir korupcinės veikos, pavyzdžiui, pasyvi korupcija (kyšininkavimas) ir prekyba įtaka (BK 432-11 str.) bei aktyvi korupcija (papirkimas) (BK 433-1 str.). Vis dėlto, BK 131-26-2 straipsnyje numatyta ir išlyga – teismas specialiai argumentuotu sprendimu gali už minėtas veikas nuteistam asmeniui neuždrausti naudotis pasyviaja rinkimų teise, atsižvelgdamas į veikos padarymo aplinkybes ir ją padariusio asmens asmenybę.

Pažymėtina, kad iki 2010 m. Prancūzijos rinkimų teisėje buvo įtvirtintas automatinis draudimas naudotis pasyviaja rinkimų teise asmenims, nuteistiems už korupcines ir kitas veikas, kuriomis kėsinama į viešąjį valdymą. Tačiau 2010 m. Konstitucinė Taryba tokią nuostatą pripažino prieštaraujančia Konstitucijai²⁸. Dabartinė BK 131-26-2 straipsnio formuluotė tam tikrais atvejais numatanti iš esmės privalomą, bet ne automatinį draudimą naudotis pasyviają rinkimų teise, priimta parlamente 2017 m., siekiant „užtikrinti daugiau moralės viešajame gyvenime ir sustiprinti ryšį, kuris egzistuoja tarp piliečių bei jų atstovų“²⁹.

²⁵ *Código Penal*: <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-lei/1995-34437675>

²⁶ *Code pénal*: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/

²⁷ Prancūzijos baudžiamojoje teisėje išskiriamos 3 tipų nusikalstamos veikos: pažeidimai (pranc. *contraventions*), nusizengimai (*délits*) ir nusikaltimai (*crimes*). Už pažeidimus netaikomas laisvės atėmimas (baudžiama bandomis), už nusizengimus gali būti skirtas laisvės atėmimas nuo 2 mėnesių iki 10 metų, už nusikaltimo padarymą baudžiama laisvės atėmimu nuo 15 metų ir iki gyvos galvos.

Service-Public.fr. Quelles sont les différences entre une contravention, un délit et un crime ?

<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1157>

²⁸ *Transparency International. Ineligibilities Arising From Criminal Law Decisions:*

https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Ineligibilities_for_Elected_Office_Arising_from_Criminal_Law_Decisions_2016.pdf

²⁹ Maxime Thiébaud. *Village de la Justice. Procès pénal : attention à la peine complémentaire d'inéligibilité:*

Slovakija

Rinkimų teisės įgyvendinimo sąlygų įstatymo³⁰ 6 straipsnyje nustatyta, kad teisės būti renkamais neturi, *inter alia*, asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, ir asmenys, kurie įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažinti padarę tyčinę nusikalstamą veiką, jeigu teistumas nėra panaikintas. Įvairių lygių rinkimų komisijos užtikrina, kad teistumą už tyčines veikas turintys asmenys nebūtų užregistruoti kandidatais ar būtų pašalinti iš kandidatų sąrašų vietos savivaldos, nacionaliniuose ar Europos Parlamento rinkimuose³¹.

Pažymėtina, kad laisvės atėmimu nuteistų asmenų teistumas Slovakijoje savaime neišnyksta. Pagal Slovakijos Baudžiamojo įstatymo³² (BĮ) 92 straipsnį, teismas gali panaikinti teistumą, jeigu teistas asmuo po bausmės atlikimo nepertraukiamai tvarkingai gyvena ne mažiau kaip:

- 10 metų (kai buvo nuteistas laisvės atėmimu daugiau kaip 5 metams);
- 5 metus (kai buvo nuteistas laisvės atėmimu daugiau kaip 1 metams);
- 3 metus (kai buvo nuteistas laisvės atėmimu ne daugiau kaip 1 metams).

Taigi, asmuo, nuteistas už bet kurią korupcinio pobūdžio veiką laisvės atėmimu, kurį laiką po bausmės atlikimo negali kandidatuoti rinkimuose.

Teisto asmens, kuris savo geru elgesiu įrodė, kad yra pasitaisęs, prašymu teismas gali panaikinti teistumą ir nesuėjus nurodytiems terminams. Slovakijos prezidentas gali panaikinti teistumą, naudodamasis malonės ir amnestijos teisėmis.

Kitų nei laisvės atėmimas bausmių (pavyzdžiui, namų areštas, darbai visuomenės labui, bauda ir kt.) atvejais teistumas išnyksta, atlikus atitinkamą bausmę.

Pagal BĮ 61 straipsnį, teismas laikotarpiui nuo 1 iki 10 metų³³ gali skirti veiklos uždraudimo arba diskvalifikavimo bausmę (slov. *Trest zákazu činnosti*). Jos vykdymo metu nuteistajam draudžiama dirbti tam tikrą darbą, užsiimti tam tikra profesija, vykdyti tam tikras funkcijas ar veiklą, kuriai reikalingas specialus leidimas arba taikomas specialus reglamentavimas. Diskvalifikavimas gali būti skirtas, jeigu padaryta nusikalstama veika yra susijusi su atitinkama veikla. Diskvalifikavimo terminas neskaičiuojamas, kol asmuo atlieka laisvės atėmimo bausmę.

Vokietija

Federalinio rinkimų įstatymo³⁴ 15 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmuo, kuriam teismo sprendimu yra atimta teisė užimti viešąsias ar politines pareigas, negali būti renkamas Vokietijos parlamento ir kituose rinkimuose. Renkamas negali būti ir asmuo, kuriam atimta balsavimo teisė.

Vokietijos BK³⁵ 45 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad asmenims, nuteistiems už sunkų nusikaltimą³⁶, automatiškai kyla vadinamosios gretutinės teisinės pasekmės (vok. *nebenfolgen*) – teisės užimti viešąsias pareigas ir teisės būti renkamam netekimas 5 metams. Pagal BK 45 straipsnio 2 dalį, teismas gali savo nuožiūra atimti minėtas teises ir kitais baudžiamojo įstatymo specialiai nurodytais atvejais, o pagal BK 45 straipsnio 5 dalį specialiai įstatymo nurodytų veikų atvejais teismas savo nuožiūra gali skirti balsavimo teisės atėmimą (kaip minėta, netekus balsavimo teisės,

<https://www.village-justice.com/articles/proces-penal-attention-peine-complementaire-ineligibilite,42211.html>

³⁰ *Zákon o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov*:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2014-180>

³¹ *ECPRD. Request 3231*.

³² *Trestný zákon*: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

³³ Kai kuriais atvejais galimas ir diskvalifikavimas iki gyvos galvos (pavyzdžiui, kai padaromas neatsargaus gyvybės atėmimas vairuojant apsvaigus (BĮ 61 str. 5 d.)).

³⁴ *Federal Elections Act*:

https://www.bundeswahlleiter.de/en/dam/jcr/4ff317c1-041f-4ba7-bbbf-1e5dc45097b3/bundeswahlgesetz_engl.pdf

³⁵ *German Criminal Code*: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/

³⁶ Sunkus nusikaltimas (vok. *verbrechen*) yra nusikalstama veika, už kurią baudžiama laisvės atėmimu ne mažiau kaip 1 metams (BK 12 str. 1 d.).

netenkama ir teisės kandidatuoti rinkimuose). Pagal Baudžiamojo kodekso 45 straipsnio 2 ir 5 dalis, minėtos teisės atimamos laikotarpiui nuo 2 iki 5 metų.

Kai netenkama teisės užimti viešąsias pareigas ar teisės būti renkamam, nuteistasis netenka ir su jomis susijusių statusų bei teisių, jeigu įstatymai nenurodo kitaip (BK 45 str. 3–4 d.).

BK 45 straipsnyje numatyti teisių ribojimai įsigalioja nuosprendžiui tapus galutiniu, o jų trukmė pradedama skaičiuoti nuo dienos, kai atliekama laisvės atėmimo bausmė (BK 45a str.). Ribojimai tam tikromis sąlygomis (jeigu praėjo bent pusė jų numatytos trukmės ir galima manyti, kad nuteistasis daugiau nedarys tyčinių nusikalstamų veikų) gali būti atšaukti (BK 45b str.).

BK 108e straipsnyje specialiai numatyta atsakomybė už renkamų pareigūnų kyšininkavimą ir papirkimą. Už šias veikas baudžiama laisvės atėmimu nuo 1 iki 10 metų, o mažiau pavojingais atvejais – laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 5 metų. Renkamais pareigūnais laikomi Bundestago ir žemių parlamentų nariai, o jiems prilyginami vietos administracinių darinių renkamų organų, Federalinio susirinkimo, Europos Parlamento, tarptautinių organizacijų parlamentinių asamblėjų, užsienio valstybių parlamentų nariai. Kadangi mažiau pavojingi renkamų pareigūnų kyšininkavimo ir papirkimo atvejai yra nesunkūs nusikaltimai³⁷, automatiškai BK 45 straipsnio 1 dalies nuostatos šiuo atveju netaikomos. Tačiau BK 108e straipsnio 5 dalyje specialiai nurodyta, kad teismas, skirdamas ne mažesnę kaip 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmę, gali savo nuožiūra taikyti aktyviosios ir pasyviosios rinkimų teisės atėmimą.

Bendruoju kyšininkavimo atveju (BK 332 str.), kai už jį baudžiama laisvės atėmimu ne mažiau kaip 6 mėnesiams, teismas gali taikyti BK 45 straipsnio 2 dalies nuostatas (BK 358 str.).

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus

vyresnysis patarėjas Vidmantas Punelis

Tel. (8 5) 239 6186, el. p. vidmantas.punelis@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2023

³⁷ Nesunkus nusikaltimas (*vergehen*) – nusikalstama veika, už kurią baudžiama laisvės atėmimu, kurio minimalus terminas nesiekia 1 metų, arba bauda (BK 12 str. 2 d.).